

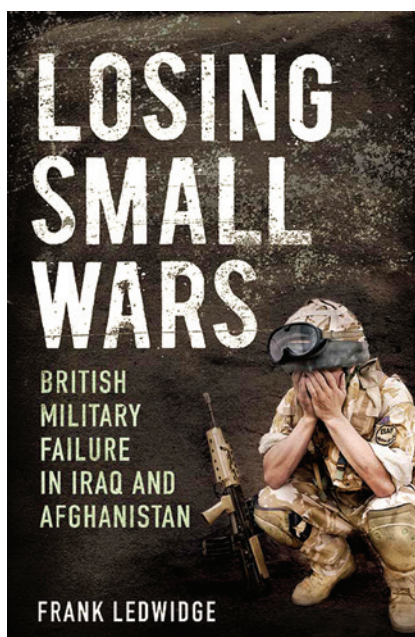
להפסיד במלחמות קטנות ביקורת ספר

גל פרל פינקל¹

Losing Small Wars: British Military Failure in Iraq and Afghanistan

By: Frank Ledwidge

(Yale University Press, 2011, second edition 2017. Pages: 288)

"הכלי החשוב ביותר שכל חייל נושא עימו אינו נשקו כי אם שכלו. בימים אלו, כמו גם בימים הבאים שיהיו הרחק ככל שאנו יכולים לצפות, הידע שברשות חיילים בכל הדרגות חיוני להצלחתם לפחות כמו יכולתם הפיזית", כתב הגנרל האמריקני דייוויד פטראוס ב-2007.² כלל אצבע זה שניסח אחד המפקדים הבולטים בצבא האמריקני בשנים האחרונות, מדגיש את הציווי שמטילים העימותים המודרניים, דוגמת עיראק ואפגניסטן, על הלוקחים בהם חלק. עימותים אלה שתיאר בשעתו הגנרל הבריטי רופרט סמית, יוצא רגימנט הצנחנים הבריטי, כ"מלחמה בקרב האנשים", אינם מתנהלים בהכרח בין צבאות, בוודאי שלא משני הצדדים, ובשדה

¹ גל פרל פינקל הוא מתאם תוכנית 'צבא ואסטרטגיה' במכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS) ומפעיל הבלוג המדיני-ביטחוני "על הכוונת". בעבר שירת בצנחנים ועבד במשרד ראש הממשלה. הוא בעל תואר ראשון במדעי החברה מטעם אוניברסיטת בר-אילן ותואר שני בדיפלומטיה וביטחון מטעם אוניברסיטת תל אביב. במחקריו עוסק פרל פינקל בצה"ל, במערך המילואים שלו, בדוקטרינות ובאסטרטגיות צבאיות וביחסי חברה-צבא בישראל.

² Frank Ledwidge, *Losing Small Wars: British Military Failure in Iraq and Afghanistan*, (Yale University Press, 2017), P. 259.

קרב מבודד. "זו המציאות שבה האזרחים ברחובות, בבתים ובשדות - כל האנשים ובכל מקום הם שדה הקרב. ההתכתשויות הצבאיות והקרבות יכולים להתחולל בכל מקום - בנוכחות אזרחים, נגד אזרחים, בהגנה על אזרחים. האוכלוסייה האזרחית היא המטרה, יעד שיש להשיגו, לא פחות מהכוחות העוינים".³ בשל מורכבות זו חייבים מפקדים, כמו חיילים, ללמוד היטב את הזירה שבה הם פועלים, ובכלל זה את האוכלוסייה, את ההיסטוריה, את התרבות, ואת המורכבות הרבה שהיא כוללת. והנה הקריאה בספר המרתק של ד"ר פרנק לדוידג' "להפסיד במלחמות קטנות" (*Losing Small Wars*) מלמדת שהצבא הבריטי לא טרח לעשות כן, בטרם שקע בשני עימותים ממושכים בעיראק ובאפגניסטן. לדוידג', עורך-דין פלילי ששירת כקצין מודיעין בדרגת לוטננט-קומנדר (רב-סרן) במילואי הצי המלכותי הבריטי, לקח חלק במערכות שניהלה בריטניה בבוסניה, בקוסובו, בעיראק, באפגניסטן ובלוב והתמחה הן בלוחמה בטרור (counter-insurgency) והן בתהליכי ייצוב ושיקום (stabilization). אף ששירת בצי הוצב לדוידג' בארגון המודיעין של השירותים המשולבים, ומשם הייתה קצרה דרכו לשירות ביחידות מודיעין שפעלו בשטח. הפרספקטיבה שלו היא כפולה - של אדם שלחם, ושל זה שלאחר שובו הביתה חקר את התנהלות הצבא הבריטי.

בדומה לאנשי המילואים בצה"ל, גם לדוידג' היה אזרח במדים, ולכן ביקורתו אינה של צופה מן הצד, אלא של אחד הרואה עצמו חלק מהקבוצה והמצביע על שגיאות וכשלים כדי ללמוד מהם ולהשתפר, ומקווה "שלקחים ש'זוהו' הופכים ללקחים ש'נלמדו'".⁴

בשתי הזירות, עירק ואפגניסטן, מדגיש המחבר את הגרסה הצבאית שניסח הגנרל רופרט סמית לעיקרון ה"אל תזיק" משבועת היפוקרטס. "ישנה", כותב סמית, "חשיבות עליונה לכך שהיעדים הצבאיים ייבחרו בהתאם לערך שלהם בהשגת המטרה או היעד המדיני, ולא בגלל היתכנות שלהם מבחינה צבאית. יש להימנע מבלבול בין פעילות ותוצאה".⁵ למרות התחושה ונוכח המציאות בשטח ש'חייבים לעשות משהו', והעובדה שלעתים נוצרים תנאים מבצעיים נוחים, ממליץ סמית (ולדוידג' מהדהד זאת) להימנע מהפעלת כוח שאינה משרתת את האסטרטגיה הכוללת, שכן הדבר עשוי להביא לתוצאה הפוכה מהרצויה, והתוצאה כוללת עוינות וניכור מצד האוכלוסייה האזרחית, הזדהות עם גורמי הטרור ותמיכה בהם, והגדלת המוטיבציה שלהם להוסיף ולהילחם.

לבריטים יש צבא עם מסורת ומורשת ארוכות שנים, והוא היה החלוץ העיקרי בהיסטוריה המודרנית בהפעלת לוחמה לא סדירה, כוחות קומנדו וכוחות מיוחדים. בעת המרד הערבי (1936) יזם קצין תותחנים בריטי שהוצב בארץ ישראל, אורד

³ רופרט סמית, התועלת שבכוח, תל-אביב: מערכות, 2011, עמ' 19.

⁴ Ledwidge, *Losing Small Wars*, p. 12.

⁵ Ledwidge, *Losing Small Wars*, p. 222.

צ'ארלס וינגייט שמו, את הקמת "פלגות הלילה המיוחדות", יחידה ייעודית שמטרתה לחימה בכנופיות הערביות שניסו לפגוע בצינור הנפט.⁶ במלחמת העולם השנייה יזמו הבריטים את ההקמה של יחידות מובחרות רבות, אולם הנודעת שבהן היא יחידת השירות האווירי המיוחד (S.A.S). את היחידה הקים סגן דייוויד סטירלינג, יוצא גדוד הקומנדו ה-8, במהלך הלחימה נגד האיטלקים והגרמנים במדבר המערבי. הוא ואנשיו פשטו על שדות תעופה ובסיסים בעורף הגרמני והשמידו מטוסים, כלי רכב, מאגרי דלק ותחמושת בכמות שהסבה נזק של ממש לצבא של הגנרל רומל.⁷

כך גם בעימותים נמוכי-עצימות, שנשאו אופי של ביטחון שוטף, נגד כוחות טרור וגרילה במלאיה בשנים 1952-1960 ובצפון-אירלנד, מתחילת שנות השבעים של המאה הקודמת ועד הסכמי "יום שישי הטוב" שסיימו את הסכסוך ב-1998, הפעיל הצבא הבריטי בהצלחה יחידות מודיעין, כוחות חי"ר וכוחות מיוחדים. הצלחתו בשני סוגי העימותים, מלחמה בצבאות סדירים ולחימה נגד כוחות טרור וגרילה, הקנתה לו מוניטין של צבא איכותי ברחבי העולם, והפכה אותו למקור השראה וחיקוי לצבאות רבים. זה"ל הושפע רבות מאופן החשיבה הצבאית הבריטית באופן כללי, בעיקר מהשיטות שהביאו עימם יוצאי הבריגדה היהודית במלחמת העולם השנייה, אשר גישתם לצבא כמקצוע הייתה מבוססת על מתודולוגיה פרופסיונלית. אומנם לצד המסורת הבריטית המיובאת נשענה החשיבה הצבאית הישראלית על הניסיון הקרבי הרב שצברו מפקדי ההגנה והפלמ"ח בקרבות מלחמת העצמאות ובתקופות שקדמו לה, אך קשה להמעיט בחשיבות התרומה של המסורת, החשיבה והניסיון של הצבא הבריטי (והיהודים אשר שירתו בו) להתפתחות זה"ל.⁸

אלוף (במיל") ישראל טל שלחם בשורות הבריגדה היהודית כמפקד כיתת חי"ר, סיפר לימים על תרומת יוצאי הצבא הבריטי לצה"ל: "הם קיבלו את המטען המקצועי של צבא סדיר ושל ניסיון מלחמת העולם. הם נתנו לצה"ל את הממד המקצועי. הם הקימו את החילות המקצועיים, בלעדיהם בכלל לא ידעו מה זה חיילות. הם לימדו ועיצבו את תורות הלחימה".⁹

גם הכוחות המיוחדים של זה"ל הושפעו מן הצבא הבריטי. למשל אברהם ארנן, מייסד סירת מטכ"ל, התרשם מאוד ממעללי סטירלינג ויחידתו והקים את יחידת העילית של זה"ל במתכונת דומה.¹⁰ היחידה אף אימצה את המוטו שטבע סטירלינג – "המעז מנצח".¹¹

גם בשנים מאוחרות יותר הושפע זה"ל מהחשיבה הצבאית הבריטית. למשל

⁶ משה יגר, "הוויכוח על מנהיגותו הצבאית של וינגייט", מערכות 459, פברואר 2015.

⁷ וירגיניה קואלס, **מפקד הרפאים**, תל-אביב: מערכות משרד הביטחון הוצאה לאור, 1958, עמ' 265.

⁸ גרשון הכהן, **מה לאומי בביטחון הלאומי?**, בן-שמן: מודן, 2014, עמ' 90.

⁹ מרדכי בר-און ופנחס גינזסר, "ראיונות עם אלוף (מיל") ישראל טל", **עיונים בתקומת ישראל** 10, 2000, עמ' 24.

¹⁰ משה זונדר, **סיירת מטכ"ל**, ירושלים: כתר ספרים, 2000, עמ' 27.

¹¹ יפתח רייכר עתיר, "קוסם בשירות הוד מלכותו", **הארץ**, 3 ביוני 2009.

באמצע שנות התשעים נשלח אל"ם שמואל זכאי להשתלמות בצבא בריטניה במטרה ללמוד כיצד פועל הגוף המכשיר בצבא זה את היחידות העתידות להישלח לתעסוקה מבצעית בצפון-אירלנד ולפעול כנגד המחתרת האירית הרפובליקנית (I.R.A). כששב לישראל הקים זכאי ב־1997 את בית-הספר ללוחמה נגד גרילה, כגוף המקצועי בצבא להכשרת יחידות החי"ר ללחימה נגד ארגון החיזבאללה במתארי לוחמת הסבך והלוחמה ההררית של לבנון.¹²

אך למרות הניסיון, ואולי אף בגללו, הבריטים הגיעו לבצרה שבעיראק ולמחוז הלמאנד שבאפגניסטן והם סומכים על הניסיון המוצלח שצברו בעת הלחימה במלאיה ובצפון-אירלנד, בלי להבין שהמציאות המבצעית והגיאופוליטית שבה הם פועלים שונה לחלוטין. בשני העימותים, במלאיה ובצפון-אירלנד, שלטו הבריטים בממשל המקומי, לא נדרשו לפעול ולתחזק בריתות שבירות עם סיעות שונות ומפוצלות, נהנו ממודיעין יעיל, מדויק ועדכני שנשען על ניסיון רב (למשל באירלנד הם דיברו את שפת המקומיים), והפעילו כוח גדול ומיומן של שוטרים וחיילים, במיוחד כוחות מיוחדים.¹³ אף אחד מהיתרונות החיוניים הללו לא עמד לרשותם בעיראק או באפגניסטן. אולם אחת ה"רעות החולות" שמן "סובלים" צבאות ברחבי העולם, היא הניסיון להעתיק שיטה שהצליחה בזירת לחימה אחת, לאחרת בלי לעשות את ההתאמות הנדרשות. דוגמה בולטת לכך היא הניסיון של צה"ל לפעול במלחמת לבנון השנייה בהתאם לדפוסים המוצלחים שסיגל לעצמו בלחימה באינתיפאדה השנייה. דוגמה אחרת ניתן למצוא במכתב של קצין איטלקי שלחם נגד הצבא הבריטי במדבר המערבי במלחמת העולם השנייה: "אנחנו מנסים להילחם במלחמה הזאת כאילו הייתה זאת מלחמה קולוניאלית באפריקה. אבל זאת מלחמה אירופית באפריקה, שנלחמים בה בכלי נשק אירופיים נגד אויב אירופי".¹⁴ ברוב המקרים הדבר יוביל לכישלון.

תחילה תיאר המחבר את הלחימה שניהל הצבא הבריטי בבצרה, ואת השגיאות הטקטיות של הכוחות שפעלו בזירה זו. כזכור ב־2003 פלשו כוחות הקואליציה בהובלת ארצות הברית לעיראק והביסו עד מהרה את הצבא העיראקי. התוכנית לכיבוש עיראק לא כללה תוכנית סדורה לייצוב המדינה לאחר מיטוט שלטון צדאם חוסיין. לכן נותרה ללא מענה השאלה המפורסמת של הגנרל פטראוס, קצין צנחנים שפיקד על הדיוויזיה המוטסת ה־101 בעת כיבוש עיראק, "כיצד זה מסתיים?".¹⁵ בהיעדר תוכנית כזו הפכה עיראק עד מהרה לזירה כאוטית שבה לחמו כוחות הקואליציה וכוחות השיטור והצבא העיראקי (שהקימה הקואליציה) במערכה ארוכה ומדממת נגד מיליציות חמושות.

¹² משה (צ'יקו) תמיר, **מלחמה ללא אות**, תל-אביב: מערכות - משרד הביטחון, 2005, עמ' 116-117.

¹³ Ledwidge, *Losing Small Wars*, pp. 172-178.

¹⁴ סטיון באנג'י, **אל עלמיין**, יבנה: הקיבוץ המאוחד - יבנה, 2005, עמ' 40.

¹⁵ Ledwidge, *Losing Small Wars*, p. 22.

לדוידג' מאבחן את הכישלון הבריטי בבצרה בעובדה שהכוח הבריטי לא הצליח להגדיר את האויב שנגדו הוא לוחם. ב־2003 הוטל על הדיוויזיה המשוריינת ה־1, בפיקוד גנרל רובין ברימס, להשתלט על בצרה. האויב היה ברור וכלל את נאמני מפלגת בעת' של צדאם ואת פעילי הפדאין. אך לאחר שכבשו את העיר, שגה הפיקוד הבריטי ולא שעה לאזהרות הכוחות בשטח ולבקשות התושבים לספק להם הגנה מפני המיליציות החמושות שהחלו להתגבש בעיר. הדיוויזיה הבריטית חיפשה אויב שלמעשה לא היה שם – פעילי אל־קעאדה.

הכשל בזיהוי האויב הנכון הביא במהרה לעליית הכוח של מיליציות שיעיות ובראשן המיליציה שהנהיג מוקתדא א־סאדר. ב־2006 כבר היה ברור שהעיר נשלטת בפועל בידי המיליציות, והבריטים ספגו אש מרגמות ורקטות על בסיסיהם בעיר כמו אבודות (פצועים והרוגים) על בסיס יומי. כתגובה הכוח הבריטי יצא למספר מבצעים גדולים. המחבר מזכיר מבצע שבו השתתף ושכלל צוות קרב בן 600 לוחמים שמטרתו היתה ללכוד מספר סוחרים, שעל פי המודיעין תכננו להפיל מטוסים בריטיים במרחב שדה התעופה של בצרה. הכוחות לכדו את הסוחרים, אולם אז התברר שהסוחרים הופללו בידי קבוצת סוחרים יריבה שהעלילה עליה כדי שהבריטים יסלקו עבורם את המתחרים.¹⁶ בעיראק ובאפגניסטן, כותב לדוידג', היה הצבא הבריטי פעמים רבות מדי "אדיוט שימושי" בידי הכנופיות והמיליציות היריבות שניצלו אותו, כדי שיפגע עבורם בקבוצה מתחרה או יריבה. ב־2007 כבר החלה בריטניה בהסגת כוחות ממרחב העיר ולבסוף פינתה אותה לחלוטין, והמיליציות החמושות ביססו את שליטתן בעיר. באותה עת, במקביל לנסיגת הבריטים, החליט הפיקוד האמריקני הבכיר לשנות אסטרטגיה. האמריקנים, כותב לדוידג', "החליטו לנצח".¹⁷ בניגוד לבריטים, הוא מציין, האמריקנים לא היססו לפתח דוקטרינה משלהם ללחימה בטרור, לגייס אנתרופולוגים ולהשקיע מאמצים ומשאבים כדי ללמוד את התרבות, ואת הצרכים והאינטרסים של האוכלוסייה שבקרבה לחמו. גנרל פטראוס מונה למפקד כוחות הקואליציה בעיראק והוביל את אסטרטגיית "הנחשול" (Surge) שכללה פריסת כוחות אמריקניים נוספים בעיראק, לחימה אינטנסיבית ואגרסיבית בארגוני הטרור, קיום נוכחות קבועה ומתוגברת של כוחות צבא בשטח ומתן תמריצים לאוכלוסייה לשתף פעולה עם הצבא האמריקני נגד הטרור. בבגדד, כותב לדוידג', סיפקו האמריקנים לתושבים בדיוק את מה שהבריטים כשלו לספק לתושבי בצרה: ביטחון ושירותים עירוניים מתפקדים. בהנהגת פטראוס השיטה עבדה. מודיעין עדכני שסיפקה האוכלוסייה אפשר פגיעה קשה במחבלים, והפגיעה הביאה לרמה גבוהה יותר, אם כי לא מוחלטת, של יציבות וסדר וייצרה את התנאים שאפשרו את נסיגת הכוחות האמריקניים מהמדינה בשנת 2011.¹⁸

¹⁶ Ibid. pp. 28-30.

¹⁷ Ibid. p. 45.

¹⁸ ג'ון נאגל, "איך לסיים מלחמה בלתי נגמרת", **תכלת**, אביב 2009, עמ' 144-138.

ב-2008 השתלט על בצרה הצבא של הממשל העיראקי החדש שכוננה הקואליציה, בסיוע כוחות אמריקניים במבצע שכונה "מתקפת האבירים". הצבא הבריטי כבר לא היה שם כשזה קרה, ולתפיסת לדוידג' כישלון הבריטים לשלוט במרחב בצרה הביא לפגיעה קשה במוניטין של הצבא הבריטי ככוח לוחם.

עם זאת המחבר מונה בספרו שני מבצעים יעילים מאוד שבהם היו מעורבים כוחות בריטיים בעת הלחימה בעיראק. המבצע הראשון היה פעילות כוח משימה של ה"אס-אי-אס כחלק מכוח המשימה האמריקני, שעליו פיקד הגנרל סטנלי מקריסטל, יוצא הכוחות המוטסים והריינג'רס. כוח המשימה של מקריסטל כלל אגד כוחות מיוחדים שקיים שיתוף פעולה מבצעי הדוק בין מודיעין עדכני לבין צוותי לוחמים מובחרים וניהל מערכה מוצלחת שבשיאה הגיעה לכ-300 פשיטות בחודש. במהלך הפשיטות פגעו לוחמי האגד בפעילי טרור בעיראק ומוטטו תשתיות טרור במהירות מרשימה. אם רוצים למוטט את הרשת, מוכרחים לפגוע לרוחב בכלל העוסקים במלאכה, מהפעילים הזוטרים ועד לבכירים, גורס מקריסטל, וקובע: "דרושה רשת בכדי להביס רשת". המבצע השני, שעליו פיקד הגנרל הבריטי גראהם לאמב, קצין חי"ר שפיקד אז על הכוחות המיוחדים הבריטיים, היה מבצע שבמהלכו רתמו וגייסו בהצלחה כוחות בריטיים ("כוחות מיוחדים שהובלו, אומנו וצוידו בצורה מעולה") שבטיים מקומיים בעיראק לפעול וללחום עבור כוחות הממשל העיראקי החדש.¹⁹ אין זה מקרה ששני המבצעים המוצלחים התבססו על מודיעין עדכני ועל הפעלת כוח מדויקת נגד האויב הנכון במקום ובזמן הנכון.

לקורא הישראלי עשוי "הנחשול" להזכיר את לחימת צה"ל ביהודה ושומרון באנתיפאדה השנייה, ובמיוחד את התפיסה המבצעית לאחר מבצע "חומת מגן" שאותה הוביל בשנים 2003-2005 מפקד אוגדת איו"ש תא"ל גדי איזנקוט, יוצא חטיבת גולני. "מול טרור של מתאבדים, נשק תלול מסלול וירי, אפשר להילחם באופן אפקטיבי רק תוך שליטה בשטח", אמר איזנקוט. במסגרת השיטה צומצמו משמעותית כוחות השריון במרחב, ובמקום זאת הופעלו כוחות מיוחדים וחי"ר מעולה שקיימו נוכחות קבועה בשטח ופעלו בשורה ארוכה של מבצעים ופשיטות בלב הערים הפלסטיניות. גם הפשיטות התבססו על מודיעין מדויק, והן בוצעו תוך שימת הדגש על אבחנה מדויקת בין מחבלים לאזרחים בלתי מעורבים.²⁰ מחליפו, תא"ל יאיר גולן, יוצא הצנחנים, המשיך באותו הקו גם בשנתיים שלאחר מכן, ובסיום כהונתו ציין גולן שכוחות צה"ל "פועלים בכל הקסבות ובמחנות הפליטים. כך לדוגמה, תשתית חמאס בשכם סוכלה עד אחרון אנשיה, והכל בזכות חופש פעולה מבצעי".²¹ השיטה מיגרה את טרור המתאבדים הפלסטיני באיו"ש ודיכאה למעשה את האנתיפאדה השנייה ביהודה ושומרון.

¹⁹ Ledwidge, *Losing Small Wars*, p. 45.

²⁰ עפר שלח, "אני עובד מול אפס התרעות", **ידיעות אחרונות**, 13 במאי 2005, עמ' 8-9.

²¹ אפרת וייס, "מפקד איו"ש היוצא: חמאס לא ישלוט בגזרה" *Ynet* 5 ביולי 2007.

לאחר ניתוח שני המבצעים המוצלחים ממשיך המחבר ומנתח את הלחימה שניהל הצבא הבריטי במחוז הלמאנד שבאפגניסטן בשנת 2007. הצבא הבריטי לחם ופעל באפגניסטן מהפלישה ב-2001.²² בנובמבר אותה שנה, באחד המבצעים הראשונים במערכה באפגניסטן בכלל ובהלמאנד בפרט, פשט כוח אס-אי-אס בפיקוד לוטננט-קולונל (סגן אלוף) אד באטלר (בהמשך מפקד חטיבת הסער האווירית ה-16 שהוצבה בהלמאנד) על בסיס של אל-קעאדה. בקרב קשה הרגו לוחמי יחידת העילית כמאה פעילי אל-קעאדה והוכיחו שוב את היעילות של כוח מיומן הפועל לאור מודיעין עדכני.²³

החל מ-2006 פעלו הכוחות הבריטיים במחוז הלמאנד גם מתוך שאיפה לשקם את תדמית הצבא שנפגעה בבצרה. שוב פעל הצבא בכוח רב בלי להבחין בין אויב לחבר ובלי שאיתר את האויב הנכון. את התעסוקה המבצעית שביצעה חטיבת הסער האווירית ה-16 (צנחנים) הגדיר לדוידג' "הרסנית".²⁴ לטענתו קשה יהיה למצוא חטיבה מתאימה פחות למשימת השלטת סדר וייצוב מרחב כמו חטיבת הצנחנים המדוברת, שחייליה הם חיילי הסער הטובים בצבא. כוח שהוכשר למצבי לחימה מובהקים בצבאות סדירים ובארגוני גרילה ולא למשימות שיטור. אילו צי כוח האדם והמשאבים הביאו את הצבא להציב בזירה הנפיצה דווקא את הכוח הלא נכון.

חטיבת הקומנדו ה-3 של חיל הנחתים המלכותי החליפה את הצנחנים. אנשיה באו מוכנים יותר מקודמיהם, אבל גם הם עסקו בעיקר בחיפוש אחר אויב שאותו יוכלו להרוג, ולא בניסיון לייצר שיתופי פעולה עם האוכלוסייה ולרתום אותה למאמץ המלחמתי ("לזכות בלבבות ובמוחות"). את התעסוקה המבצעית של הנחתים סיכם לדוידג' במשפט לקוני: "הרבה לוחמי 'אויב' נהרגו. כמו תמיד, כל קרב נוצח. כמו תמיד, במלחמות אזרחים (כפי שזו היתה), זה היה חסר משמעות".²⁵ התיאור הזה מהדהד שיחה אחרת המצוטטת בספר החשוב של אמיל סימפסון, שלחם באפגניסטן כקצין חי"ר בצבא הבריטי (בין היתר במחוז הלמאנד). בשיחה שהתקיימה שבוע לפני נפילת סייגון, באפריל 1975, הקולונל האמריקני הארי סאמרס הטיח בקולונל טו, מקבילו מצבא צפון-וייטנאם, כי הצבא האמריקני ניצח אותם בכל קרב. "זה אולי נכון", השיב הווייטנאמי, "אבל גם לא רלוונטי".²⁶ הלקח, אם כן, היה מונח על רצפת ההיסטוריה הרבה לפני המערכות באפגניסטן ובעיראק, וניכר שגם מפקדי צה"ל ולוחמיו, שלחמו בשלושים השנים האחרונות בלבנון וביהודה ושומרון, ימצאו אותו רלוונטי. למשל בשנות השהייה בלבנון ניצח צה"ל כמעט בכל היתקלות או קרב גדול, אך המדינאים והפיקוד הבכיר לא תרגמו הישגים אלו להישג מדיני או צבאי של ממש.

²² כאמור, הצבא הבריטי לחם באפגניסטן משנת 2001 ועד שנת 2014 (שנה לאחר מכן שבו כוחות צבא בריטיים לאפגניסטן ולהלאמנד, עקב חשש כי המחוז ייפול לידי הטאליבן). יש לציין שהספר פורסם בשנת 2011, ועל כן נכון למועד הפרסום הצבא הבריטי עדיין פעל במדינה והיה פרוס בה.

²³ Ledwidge, *Losing Small Wars*, p. 73.

²⁴ Idid., p. 87.

²⁵ Idid., p. 90.

²⁶ Emile Simpson, *War From the Ground Up*, (Oxford University Press, 2012), p. 36.

נקודה נוספת שאליה מתייחס המחבר בספרו, נוגעת לאיכות החשיבה האסטרטגית והפיקוד הבריטי הבכיר. הרוב המוחלט של קציני הצבא הבריטי שפגש, כותב המחבר, התגלו כאינטליגנטים, ולצד היותם מנהיגים קרביים מעולים הם הפגינו חשיבה ביקורתית מפותחת כלפי עצמם וסביבתם. עם זאת, טוען לדוידג', נמנע הפיקוד הבריטי הבכיר לקדם קצינים שהעזו להביע דעה אחרת מדעה הרווחת. חשיבה קבוצתית שכזו היא תופעה מוכרת בכל צבא, ובצה"ל הזהירו מפניה אלופים גרשון הכהן²⁷ ואמיר אבולעפיה. קצינים בצה"ל "נמנעים בדרך כלל להביע עמדות שסותרות את עמדות הממונים עליהם", כותב אבולעפיה. הדבר נובע מתרבות המינויים בצבא ומכך שמפקדים רבים בצבא תופסים אי-הסכמה עם עמדתם כך: "התנגדות אישית להם". לטענתו המציאות שבה קצינים רבים בצבא חסרים את האומץ לחלוק על מפקדיהם, תוביל ל"תוצאה אחת הרסנית: צבא פחות טוב ופחות יעיל שיתקשה לבצע את משימותיו כראוי"²⁸. לטענת לדוידג' קצינים הנכונים למתוח ביקורת ולהשמיע דעה עצמאית כדוגמת הרברט מקמאסטר, קצין בצבא ארצות הברית שהצטיין כמ"פ טנקים במלחמת המפרץ ובהמשך כשפיקד על חטיבת שריון במלחמת עיראק, נדירים בצבא הבריטי, וככלל הצבא האמריקני פתוח יותר לכך שמפקדיו הבכירים ישמיעו דעות סותרות לתפיסה המקובלת.²⁹

חמורה לא פחות, מציין המחבר, היא נטיית הפיקוד הבריטי הבכיר להימנע מהכרה בכישלון. הלחימה בבצרה, לדברי אחד מבכירי המפקדים הבריטיים, הייתה הצלחה מבריקה, אף שלא הייתה כזו. כישלון, כותב לדוידג', "רע לקריירה", ולכן הפיקוד העליון נמנע מהודאה שהוא התרחש. המחבר מעלה על נס את מדינת ישראל שבה קצינים ומדינאים שנמצאו אחראיים לכישלונות צבאיים נדרשו לפרוש מן השירות, ולעתים הם אף לקחו אחריות ובחרו לעשות זאת מרצונם.³⁰ דומה שכאן המחבר שוגה לחשוב שהדחת מפקדים שכשלו היא הפתרון. אכן, לעתים נדרשים המדינאים והמפקדים האחראים לשלם מחיר אישי ומקצועי על כישלון, אך כפי שכותב אלוף (במיל") גיורא איילנד, קצין צנחנים ששימש ראש אמ"ץ, "אם נדיח קצינים בכל פעם שכשלו מקצועית, נישאר עם צבא בינוני מאוד"³¹. ההנחה הרווחת שהדחת האיש האחראי לכשל תפתור את הבעיה, מתבררת לרוב כמוטעית. פעמים רבות הכשל הוא מערכתי הרבה יותר משהוא פרסונלי, והצבא מפסיד מפקדים טובים שמוטב היה להוסיף ולעשות שימוש בכישוריהם ובלקחים שלמדו משיעור קשה. עם זאת, צודק המחבר שהנכונות להודות בכישלון, בבחינת הכרה בבעיה, היא הצעד הראשון לפתרון.

לדוידג', אם כן, הוציא מתחת ידו ספר המדגיש את הצורך במלחמות המתרחשות

²⁷ גרשון הכהן, "חניכים מצטיינים מפחידים אותי", **ישראל דיפנס**, 19 בספטמבר 2011.

²⁸ אבולעפיה, "האומץ להביע דעה עצמאית", עמ' 20-27.

²⁹ Ledwidge, *Losing Small Wars*, pp. 134-135.

³⁰ Idid., p. 132.

³¹ איילנד, **לא נרדם בלילות**, עמ' 378.

"בקרוב האנשים", בלימוד קפדני של זירת המערכה, של ההקשר הייחודי ושל האוכלוסייה החיה בה, על כלל הסיעות אליהן היא מתחלקת, בזיהוי נכון את האויב ורק אז לפעול נגדו בכוח מקצועי ומיומן המבחין בין פעילי האויב לאוכלוסייה שאינה מעורבת. מי שיפעל במקום זאת בכוח רב, אך נגד האויב הלא נכון, יחטא למטרה ויפעיל כוח כדי "לעשות משהו" ולא כמהלך המשרת את התכלית המדינית. כאמור, הקורא הישראלי ימצא בוודאי נקודות דמיון בניסיון הבריטי להשיג שליטה בבצרה ובהלמאנד ולרתום את אהדת התושבים ללחימת צה"ל בתקופת השהייה בלבנון משנת 1983 ועד הנסיגה ובאינתיפאדה השנייה, כמו בפעילות הבט"ש שמקיים צה"ל כיום ביהודה ושומרון ובגבול עזה. לא כמו הצבא הבריטי, שהוא בעיקרו חיל משלוח הנלחם הרחק ממדינתו, היתרון של צה"ל, כמאמר הרמטכ"ל לשעבר גבי אשכנזי, הוא הידיעה היכן, כל הנראה, יילחם בעימות עתידי.³² שומה על מפקדיו ולוחמיו להוסיף ולמצות יתרון זה, כשם שעשו בעבר.

המחבר חותם את ספרו בציטוט של ההיסטוריון הבריטי הנודע סר מייקל הווארד, בעצמו קצין חי"ר שהצטיין בקרב על מונטה קאסינו ב-1944, שאמר כי אף שאינו יודע על איזו דוקטרינה עובדים כעת בצבא, הרי שהוא מתפתה להכריז דוגמטית: "שהם עושים זאת לא נכון. מה שקובע הוא יכולתם לעשות זאת נכון ובמהירות כשהרגע מגיע".³³ כוונת הווארד, כפי שמבין אותה לדוידג', היא שהתוכנית שהכין הצבא, ושהמציאות שאותה יפגשו הכוחות, יהיו שונים מכפי שצפו. יכולתם להשתנות, להסתגל ולהתאים עצמם למצב תקבע את יכולתם לנצח. בפקודת היום הראשונה שפרסם, כתב הרמטכ"ל אביב כוכבי כי על צה"ל "לדעת להשתנות בהתאמה למאפייני הלחימה הנוכחיים ולאתגרי העתיד".³⁴ הצבא הבריטי לא עשה כן בעיראק ובאפגניסטן. צה"ל יכול לפעול אחרת וחייב לעשות כן הן בפעילותו בביטחון השוטף ביהודה ושומרון ולאורך הגבולות והן במלחמה הבאה.

³² גל פרל פינקל, "השקט שנשאר, הרעש שעוד יבוא", **דבר ראשון**, 8 ביוני 2018.

³³ Ledwidge, *Losing Small Wars*, p. 279.

³⁴ אביב כוכבי, "אנהיג את הצבא מתוך הכרה בעוצמת האנשים", **ישראל היום**, 16 בינואר 2019.

רשימת מקורות

- אבולעפיה, אמיר. "האומץ להביע דעה עצמאית". **מערכות** 433, צה"ל, אוקטובר 2010.
- איילנד, גיורא. **לא נרדם בלילות**. ידיעות ספרים, ת"א, 2018.
- באנגי, סטיוון. **אל עלמיין**. הקיבוץ המאוחד - יבנה, יבנה, 2005.
- בראון, מרדכי וגינוסר, פנחס. "ראיונות עם אלוף (מילי) ישראל טל". **עיונים בתקומת ישראל** 10, אוניברסיטת בן-גוריון, 2000.
- הכהן, גרשון. "חניכים מצטיינים מפחידים אותי". *IsraelDefense*, 19.09.2011.
- הכהן, גרשון. **מה לאומי בביטחון הלאומי?** מודן, בן-שמן, 2014.
- וייס, אפרת. "מפקד איו"ש היוצא: חמאס לא ישלוב בגזרה". *Ynet*, 5.07.2007.
- זונדר, משה. **סיירת מטכ"ל**. כתר ספרים, ירושלים, 2000.
- יגר, משה. הוויכוח על מנהיגותו הצבאית של וינגייט". **מערכות** 459, צה"ל, פברואר 2015.
- כוכבי, אביב. "אנהיג את הצבא מתוך הכרה בעוצמת האנשים". **ישראל היום**, 16.01.2019.
- נאגל, ג'ון. "איך לסיים מלחמה בלתי נגמרת". **תכלת**, מרכז שלם, אביב 2009.
- סמית, רופרט. **התועלת שבכוח**. מערכות, ת"א, 2011.
- פרל פינקל, גל. "השקט שנשאר, הרעש שעוד יבוא". **דבר ראשון**, 8.06.2018.
- קואלס, וירגיניה. **מפקד הרפאים**. מערכות משרד הביטחון, תל-אביב, 1958.
- רייכר עתיר, יפתח. "קוסם בשירות הוד מלכותו". **הארץ**, 3.06.2009.
- שלח, עפר. "אני עובד מול אפס התרעות". **ידיעות אחרונות**, 13.05.2005.
- תמיר, משה. **מלחמה ללא אות**. מערכות - משרד הביטחון, תל-אביב, 2005.
-
- Ledwidge, Frank. *Losing Small Wars: British Military Failure in Iraq and Afghanistan*. New Haven: Yale University Press, 2011, 2017 (second edition).
- Simpson, Emile. *War From the Ground Up*. Oxford: Oxford University Press, 2012.